



سرشناسه	: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: مکاسب محرمه / علیرضا اعرافی؛ تقریر جواد ابراهیمی، علی بخشی.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: دوره: ۸-۶-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۱۴-۳-۲۲-۸۵۴۲-۶۰۰-۹۷۸؛ ۵۰۰۰۰۰ ریال.
یادداشت	: کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
مندرجات	: ج ۱. اعیان نجس ۱- ج ۲. اعیان نجس ۲- ج ۳. داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام- ج ۴. محرمات علوم ۱- ج ۵. محرمات علوم- ج ۶. محرمات هنر- ج ۸. محرمات ورزش و بازی. ج ۱۲. محرمات روابط میان فردی ۴- ج ۱۳. محرمات سیاست. ج ۱۴. محرمات تجاری و اداری.
شناسه افزوده	: ابراهیمی، جواد، ۱۳۵۶-
شناسه افزوده	: بخشی، علی، ۱۳۵۶-
موضوع	: معاملات (فقه)
موضوع	: *Transactions (Islamic law)
موضوع	: کسب و کار حرام
موضوع	: *Business, Illicit
رده بندی کنگره	: BP۱۹۰/الف ۶م ۷
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۲۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۰۳۳۳۷

---

علیرضا عرفانی

---

# مکاسب محرّمه ۱۴

محرمات تجاری و اداری

تقریر: جوادا ابراهیمی، علی بخشی

---



نشر اشراق و عرفان



## مکاسب محرّمه ۱۴ (محرّمات تجاری و اداری)

علیرضا اعرافی

تقریر ..... جواد ابراهیمی، علی بخشی  
ناشر ..... مؤسسه اشراق و عرفان  
ویراستار ..... عباس مردی، احمد رضانی  
امور هنری ..... حمید بهرامی  
نوبت و تاریخ چاپ ..... اول/تابستان ۱۳۹۸  
لیتوگرافی، چاپ و صحافی ..... سازمان چاپ اِسرائ  
شمارگان ..... ۱۰۰۰ نسخه  
قیمت ..... ۵۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN: 978-600-8542-22-3

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلّم، معلّم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

## فهرست

سخن مؤسسه .....	۱۹
پیشگفتار .....	۲۱

### بخش اول: محرّمات تجاری / ۲۷

فصل اول: تطفیف .....	۲۹
کلیات .....	۳۰
۱. مفهوم شناسی .....	۳۰
الف) معنای لغوی .....	۳۰
ب) معنای اصطلاحی .....	۳۱
ج) نسبیت مفهوم تطفیف .....	۳۶
د) غیر قصدی بودن عنوان تطفیف .....	۳۷
ه) واژه های متناظر با تطفیف .....	۳۷
۲. آثار ابتلا به تطفیف .....	۴۰

- الف) آثار فردی ..... ۴۱
- ب) آثار اجتماعی ..... ۴۳
۳. پیشینه ..... ۴۴
- الف) پیشینه عام (فرافقهی) ..... ۴۵
- ب) پیشینه فقهی ..... ۴۶
- ج) جایگاه فقهی مسأله تطفیف ..... ۴۹
- بررسی حکم تطفیف ..... ۵۱
- الف) حکم تکلیفی تطفیف ..... ۵۱
۱. عقل ..... ۵۱
۲. قاعده لاضرر ..... ۵۵
۳. قرآن ..... ۵۶
۴. روایات ..... ۸۰
۵. اجماع ..... ۸۸
- ب) حکم وضعی تطفیف ..... ۹۲
۱. تطفیف در معامله امر کلی ..... ۹۳
۲. تطفیف در معامله عین موصوف به وزن معهود ..... ۹۴
۳. تطفیف در معامله عین مشروط به وزن خاص ..... ۱۰۱
- جمع بندی احکام صور سه گانه ..... ۱۰۳
- فروع ..... ۱۰۴
۱. دامنه شمول تطفیف ..... ۱۰۴

- الف) تطفیف در انواع مقیاس سنجش ..... ۱۰۴
- ب) تطفیف در «ثمن» ..... ۱۰۵
- ج) تطفیف در «کمیت» و «کیفیت» ..... ۱۰۶
- د) تطفیف در انواع عقود ..... ۱۰۷
۲. بررسی شرطیت علم در تطفیف ..... ۱۰۹
- الف) جهل و علم بایع (مطّفّف) ..... ۱۱۰
- ب) علم یا جهل مشتری ..... ۱۱۰
۳. بررسی شرطیت «تحقق مبادله» در تطفیف ..... ۱۱۱
- الف) تحقق مبادله ..... ۱۱۱
- ب) عدم مبادله ..... ۱۱۱
۴. تأثیر قصد مطّفّف در تحقق تطفیف ..... ۱۱۲
۵. تکسب با تطفیف ..... ۱۱۳
۶. تفاوت حکم «کم فروشی» و «گران فروشی» ..... ۱۱۴
- گزاره‌های فقهی مربوط به تطفیف ..... ۱۱۴
- فصل دوم: غش ..... ۱۲۱
- کلیات ..... ۱۲۲
۱. مفهوم شناسی ..... ۱۲۲
- الف) معنای لغوی ..... ۱۲۲
- ب) معنای اصطلاحی ..... ۱۳۴

- ج) واژه‌های متناظر با غش ..... ۱۳۶
- د) اقسام غش ..... ۱۴۴
- ه) اقسام اخفای عیب ..... ۱۴۵
- و) جعل شرعی در عنوان غش ..... ۱۴۹
- جمع‌بندی مفهوم‌شناسی غش ..... ۱۴۹
- عناوین فقهی متناظر با غش ..... ۱۵۱
۲. آثار ابتلا به غش ..... ۱۵۵
- الف. آثار ابتلا به غش از دیدگاه مفسرین ..... ۱۵۵
- ب. آثار ابتلا به غش در روایات ..... ۱۵۷
۳. پیشینه بحث ..... ۱۶۱
- خلاصه نظرات فقها در حکم غش ..... ۱۶۴
- بررسی ادله حرمت غش ..... ۱۶۴
۱. صحیح‌ه هشام بن سالم ..... ۱۶۶
۲. صحیح‌ه دوم هشام بن سالم ..... ۱۶۸
۳. صحیح‌ه هشام بن حکم ..... ۱۷۳
۴. موثق سکونی ..... ۱۷۷
۵. روایت موسی بن بکر ..... ۱۷۹
۶. صحیح‌ه حسین بن زید ..... ۱۸۰
۷. روایت عبیس بن هشام ..... ۱۸۱
۸. روایت سعد اسکاف ..... ۱۸۲



۹. روایت حسین بن زید ..... ۱۸۳
۱۰. روایت حسین بن مختار ..... ۱۸۴
- جمع‌بندی روایات ..... ۱۸۵
- فروع ..... ۱۸۶
۱. عدم اختصاص حکم غش به معاملات ..... ۱۸۷
- دیدگاه نخست: شمول غش بر انواع معاملات بالمعنی الأعم ..... ۱۸۷
- دیدگاه دوم: اختصاص به باب معاملات بالمعنی الأخص ..... ۱۸۸
۲. اختصاص غش در معاملات به بیع و شراء ..... ۱۹۰
- نظرمختار ..... ۱۹۳
۳. قصدی بودن یا قصدی نبودن عنوان غش ..... ۱۹۳
- سه نظر در اخذ مفهوم قصد ..... ۱۹۴
۴. نقش جهل مشتری در صدق غش ..... ۱۹۸
۵. اعتبار جهل نوعی یا شخصی ..... ۱۹۹
۶. تسبیب در غش ..... ۲۰۳
۷. نقش ظهور و خفاء عیب در جریان حکم ..... ۲۰۵
۸. تبری بایع از عیوب ..... ۲۰۶
۹. اعلام عیوب و نواقص ..... ۲۰۹
۱۰. تفاوت حکم غش با خیار عیب و غبن ..... ۲۱۰
۱۱. معیوب خواندن مبیع توسط مشتری ..... ۲۱۱
۱۲. بررسی موضوعیت غش در جریان حرمت ..... ۲۱۲

- ۲۱۴ ..... استدلال مرحوم ایروانی بر عدم حرمت عنوان غش
- ۲۱۵ ..... نقد استدلال مرحوم ایروانی
- ۲۱۶ ..... اشکال مختلف جریان حرمت برانشای عقد غشی
- ۲۱۷ ..... نقد و ارزیابی اشکال مختلف جریان حرمت
- ۲۱۹ ..... ۱۳. نسبت گران فروشی و تطیف با غش
- ۲۱۹ ..... گزاره‌های فقهی مربوط به غش
- ۲۲۵ ..... فصل سوم: نجش
- ۲۲۶ ..... کلیات
- ۲۲۶ ..... ۱. مفهوم‌شناسی
- ۲۲۶ ..... الف) معنای لغوی
- ۲۲۸ ..... ب) معنای اصطلاحی
- ۲۳۰ ..... ۲. پیشینه پژوهش
- ۲۳۰ ..... الف) پیشینه عام
- ۲۳۳ ..... ب) پیشینه فقهی
- ۲۳۸ ..... خلاصه نظرات فقهای عامه و خاصه
- ۲۴۳ ..... بررسی ادله
- ۲۴۴ ..... الف) ادله عامه
- ۲۴۴ ..... ۱. حرمت غش در معامله
- ۲۵۰ ..... ۲. حرمت اضرار

۳. قبح ظلم ..... ۲۵۴
۴. کذب ..... ۲۵۶
۵. اغراء به جهل و تلییس ..... ۲۵۸
۶. خیانت ..... ۲۵۹
- جمع بندی ادله عامه ..... ۲۵۹
- (ب) ادله خاصه ..... ۲۶۰
- یک. روایات منابع خاصه ..... ۲۶۰
- دو. روایات منابع عامه ..... ۲۶۵
- بررسی جبران ضعف سند روایات با شهرت فتوایی ..... ۲۶۶
- جمع بندی ادله ..... ۲۶۷
- فروع ..... ۲۶۸
۱. بررسی حکم وضعی نجش در معامله ..... ۲۶۸
۲. بررسی ثبوت خیار در صورت وقوع نجش ..... ۲۷۰
- الف) عدم ثبوت خیار ..... ۲۷۰
- ب) ثبوت خیار ..... ۲۷۰
۴. بررسی موضوعیت مستقل نجش ..... ۲۷۶
- اول: موضوعیت مستقل عنوان نجش ..... ۲۷۷
- دوم: عدم موضوعیت مستقل عنوان نجش ..... ۲۷۷
۵. هماهنگی ناچش و بایع در معامله ..... ۲۷۸
۶. ویژگی های حکم ..... ۲۷۸

- ۶-۱. مولوی یا ارشادی بودن حرمت نجش ..... ۲۷۹
- ۶-۲. نفسی یا غیربی بودن حرمت نجش ..... ۲۷۹
- ۶-۳. جمع بندی ویژگی های حکم ..... ۲۷۹
- گزاره های فقهی مربوط به نجش ..... ۲۷۹

### بخش دوم: محرمات اداری / ۲۸۵

- فصل اول: رشوه ..... ۲۸۵
- کلیات ..... ۲۸۵
۱. مفهوم شناسی ..... ۲۸۶
- الف) معنای لغوی ..... ۲۸۶
- ب) معنای اصطلاحی ..... ۲۹۳
- ج) تقسیمات و اشکال رشوه ..... ۲۹۴
۲. پیشینه بحث رشوه ..... ۳۰۱
- الف) پیشینه عام یا فرا فقهی ..... ۳۰۱
- ب) پیشینه فقهی ..... ۳۱۴
- بررسی ادله حرمت رشوه ..... ۳۲۱
- الف) قواعد عامه ..... ۳۲۱
۱. قرآن ..... ۳۲۱
۲. عقل ..... ۳۳۰
- جمع بندی ادله عامه ..... ۳۳۱

۳۳۲	ب) ادله خاصه .....
۳۳۲	دلیل نخست: آیه ادلاء به حاکمان .....
۳۴۵	دلیل دوم: روایات .....
۳۶۰	دلیل سوم: اجماع .....
۳۶۰	جمع بندی ادله .....
۳۶۴	فروع .....
۳۶۴	۱. اجرت قاضی .....
۳۶۴	فروض اجرت قاضی .....
۳۶۶	اقوال فقها درباره اجرت قاضی .....
۳۶۷	بررسی ادله اجرت بر قضاوت .....
۳۷۰	۲. ارتزاق قاضی .....
۳۷۱	اقوال فقها .....
۳۷۱	بررسی ادله ارتزاق قاضی .....
۳۷۶	۳. هدیه به قاضی .....
۳۷۷	الف) نسبت رشوه و هدیه .....
۳۷۷	ب) انواع هدیه .....
۳۷۸	ج) ادله حرمت هدیه به قاضی .....
۳۸۰	د) حالات هدیه دادن به قاضی .....
۳۸۱	ه) شمول ادله حرمت رشوه نسبت به هدیه .....

۴. معامله محاباتی با قاضی ..... ۳۸۲
۵. گرفتن رشوه قبل یا بعد از صدور حکم ..... ۳۸۳
۶. رشوه در غیرقضا و حکم ..... ۳۸۵
- الف) اقوال فقها ..... ۳۸۶
- ب) ادله حرمت ..... ۳۸۷
- ج) ادله جواز رشوه در غیرقضا ..... ۳۸۹
- جمع بندی ادله رشوه در غیرقضا ..... ۳۹۳
۷. رشوه برای احقاق حق ..... ۳۹۳
۸. رشوه غیرمالی ..... ۳۹۵
۹. پرداخت رشوه از بیت المال ..... ۳۹۶
۱۰. صرف درآمد رشوه در امور عام المنفعه ..... ۳۹۷
۱۱. اکراه به رشوه ..... ۳۹۷
۱۲. ترغیب به رشوه ..... ۳۹۸
۱۳. شک در رشوه بودن مال ..... ۳۹۹
۱۴. اختلاف دافع و قابض در پرداخت رشوه ..... ۳۹۹
۱۵. بطلان حکم صادر شده با رشوه ..... ۴۰۱
۱۶. وحدت یا تعدد جرم راشی و مرتشی ..... ۴۰۱
۱۷. واسطه در رشوه ..... ۴۰۲
۱۸. کافر بودن راشی یا مرتشی ..... ۴۰۳
۱۹. حکم وضعی رشوه ..... ۴۰۳

گزاره‌های فقهی .....	۴۰۴
<b>فصل دوم: اختلاس</b> .....	<b>۴۰۷</b>
کلیات .....	۴۰۷
الف) مفهوم‌شناسی .....	۴۰۹
۱. معنای لغوی اختلاس .....	۴۰۹
۲. معنای اصطلاحی اختلاس .....	۴۱۱
۳. ارکان اختلاس .....	۴۱۶
۴. اختلاس اموال غیرمنقول .....	۴۱۹
۵. مقایسه اختلاس با دیگر محرمات مشابه .....	۴۲۲
ب) پیشینه بحث اختلاس .....	۴۳۰
یک: پیشینه عام یا فرا فقهی .....	۴۳۰
دو: پیشینه فقهی .....	۴۳۹
بررسی ادلّه حرمت اختلاس .....	۴۴۵
الف) ادلّه عامه .....	۴۴۵
۱. قرآن .....	۴۴۵
۲. عقل .....	۴۴۸
۳. قواعد فقهی .....	۴۴۸
جمع‌بندی ادلّه عامه .....	۴۵۵
ب) ادلّه خاصه .....	۴۵۶

- یک: روایات ..... ۴۵۶
- دو: اجماع ..... ۴۶۲
- جمع بندی ادله خاصه ..... ۴۶۳
- فروع ..... ۴۶۳
۱. مشارکت مستقیم در اختلاس ..... ۴۶۳
۲. اعانه در اختلاس ..... ۴۶۶
۳. عناوین تشدید حکم اختلاس ..... ۴۶۷
- الف) تعدد یا تکرار جرم اختلاس ..... ۴۶۸
- ب) تشکیل شبکه و باند برای اختلاس ..... ۴۶۹
۴. حکم وضعی اختلاس ..... ۴۷۱
۵. جعل سند برای اختلاس ..... ۴۷۲
- بررسی ادله حرمت جعل سند برای اختلاس ..... ۴۷۴
۶. حکم دین و ضمان مختلس در صورت فوت ..... ۴۷۵
۷. حکم کتمان و گزارش خلاف واقع درباره اختلاس ..... ۴۷۶
- تعریف مفاهیم ..... ۴۷۶
- ادله حرمت کتمان و گزارش خلاف واقع درباره اختلاس ..... ۴۷۹
۸. اکراه در اختلاس ..... ۴۸۱
- الف) حکم اکراه به اختلاس ..... ۴۸۱
- ب) حکم فعل مکره به اختلاس ..... ۴۸۳
۹. حکم آسیب فرد مختلس به اعتبار شرکت ..... ۴۸۴



۴۸۵	قاعده غرور
۴۸۵	تطبیق قاعده غرور
۴۸۶	۱۰. حکم خرید و تصرف در اموال اختلاسی
۴۸۹	گزاره‌های فقهی
۴۹۱	فهرست منابع
۴۹۱	الف) کتاب‌ها
۵۱۶	ب) مقالات
۵۱۸	نمایه‌ها
۵۱۸	نمایه آیات
۵۲۲	نمایه اصطلاحات
۵۲۸	نمایه اعلام



## سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً، تحولاتی جدید در مجموعه دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً، زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است؛ ثالثاً، شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی - حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و ریاست عالی استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله آغاز کرده است، در عین تأکید

براصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف، بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «جمع‌آوری، تنظیم و نشر آثار ریاست عالی مؤسسه» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

کتاب گرانسنگ «مکاسب» اثر خاتم‌المجتهدین شیخ مرتضی انصاری رحمته‌الله، در طول سالیان متمادی، مورد شرح و حاشیه‌نگاری فقهای شیعه قرار گرفته و این کتاب که به حق نماینده اوج اتقان و نضج‌یافتگی فقاقت در مکتب تشیع است، محور بحث‌های خارج فقه حوزه علمیه بوده است. مجموعه حاضر، تقریر درس‌های خارج فقه استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله است که طی هشت سال تحصیلی (از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۳) در حوزه علمیه قم ارائه شده و علاوه بر انعکاس ابداعات و نوآوری‌های حضرت استاد در خلال مباحث «مکاسب محرمه» در نظم و تبویب نوع چهارم از انواع مکاسب محرمه (التکسب بالافعال المحرمه) ساختاری بدیع را پیشنهاد و عرضه نموده است.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از حضرت استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله که پس از ارائه دروس، در ادامه مراحل مختلف تقریر دروس، ارزیابی تقریرات را صبورانه ادامه دادند، تشکر نماید و از تلاش‌های حجج اسلام جواد ابراهیمی، علی بخشی و احمد شهامت به خاطر تقریر این کتاب تقدیر نموده و قبول زحمت حجت الاسلام احمد عابدین‌زاده در مدیریت گروه تقریرات فقهی و نظارت و ارزیابی این اثر را ارج نهاد.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود بهره‌مند سازند.

## پیشگفتار

یکی از ابواب فقهی درباره احکام معاملات، کتاب مکاسب است. بخشی از این کتاب بیان و بررسی معاملات حرام می‌باشد که مکاسب محرمه نام گرفته است. مباحث این بخش از جنبه‌های مختلفی مهم است؛ برای مثال موضوعاتی مانند غیبت و دروغ در این بخش آمده که فقها در ابواب دیگر فقه به آن‌ها نمی‌پردازند؛ از این رو مسائل مهمی در این کتاب مطرح می‌شود. شاید به همین علت است که چینش و ساختار کتاب مکاسب محرمه در کتاب‌های فقهی یکسان نیست و بخش‌بندی‌های گوناگونی یافته است. مشهورترین کتاب مکاسب، نوشته محقق حلی رحمته الله علیه است که مکاسب حرام را به پنج نوع تقسیم کرده است:

اعیان نجس؛ معامله با اعیانی که به علت حرمت هدف از استفاده از آنها، حرام شده‌اند؛ اعیان فاقد منفعت؛ تکسب با کارهای حرام و تکسب با واجبات.

پس از وی، فقهای بسیاری از روش او تبعیت کردند و مباحث مکاسب محرمه را با همین شیوه چیدند. یکی از آن بزرگان شیخ مرتضی انصاری رحمته الله علیه است که بر اساس همین تقسیم‌بندی، توانست یکی از دقیق‌ترین آثارش را در فقه استدلالی پدید آورد. فقها به کتاب المکاسب او توجه کرده و شرح‌ها و

حاشیه‌های فراوانی بر این کتاب نوشته‌اند. امروزه نیز برخی از فقها این کتاب را محور درس خارج خود قرار می‌دهند.

استاد آیت‌الله اعرافی - دام‌ظله - از فقیهانی است که سال‌ها در درس خارج خود، مکاسب محرمة را تدریس کرده است. ایشان هرچند در تقسیم مکاسب از شیوه شیخ انصاری رحمته‌الله تبعیت کرده اما در جزئیات آن ابداعاتی داشته‌اند که علاوه بر انسجام بخشیدن به مباحث کتاب، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد ابواب فقهی جدیدی شود. با توجه به این امر، گروهی از شاگردان ایشان، به تقریر دروس خارج فقه مکاسب محرمة ایشان دست یازیده و اقدام به انتشار آن کرده‌اند که این اثر یکی از آنهاست.

چنان‌که اشاره شد، این کتاب، ابداعات و ویژگی‌هایی نسبت به دیگر کتاب‌های مکاسب محرمة دارد؛ برخی از برتری‌ها و ویژگی‌های این کتاب در طرح و بیان مباحث به شرح ذیل است:

۱. در این کتاب، نوع اول (اعیان نجس) به دو قسم حیوانات و غیرحیوانات تقسیم شده و تکسب با حیوانات در مجلد جداگان‌های آمده است. این تقسیم موجب یک پارچگی بیشتر مطالب و زمینه‌ساز ایجاد باب فقهی جدیدی به نام «تکسب با حیوانات» و «احکام حیوانات» می‌شود.

۲. عناوین نوع چهارم در مکاسب شیخ انصاری رحمته‌الله به صورت الفبایی تنظیم شده ولی در این کتاب بر اساس موضوعات به هفت گروه تقسیم شده‌اند. این تقسیم مزیت‌هایی دارد؛ از جمله ضمن انسجام مطالب هر گروه، قواعد کلی برای آن‌ها به دست می‌آید به طوری که هر گروهی می‌تواند باب فقهی جدیدی تشکیل دهد؛ البته این تقسیم عقلی نیست و گروه‌ها و عناوین آن قابل افزایش است. این گروه‌ها عبارت‌اند از:

الف) محرمات آداب تجارت: این گروه شامل عناوین حرامی است که در

تجارت از آن‌ها نهی شده، که شامل تطفیف، غش و نجش است.

ب) محرمات علوم: این گروه به دو دسته عناوین مربوط به حوزه نشر و علوم غریبه تقسیم می‌شود. عناوین حوزه نشر شامل حق تألیف، کتب ضلال و بیع مصحف و عناوین علوم غریبه شامل تنجیم، سحرو قیافه است.

ج) محرمات هنر: این گروه شامل عناوینی است که به جنبه زیبایی‌خواهی انسان مربوط‌اند و شامل تزئین و پوشش مردان با ابریشم و طلا، حلق لحيه، تصویر و غناست. عنوان تزئین در مباحث مکاسب محرم‌های که متداول است، مطرح نشده و فقط مواردی از محرمات آن مثل تدلیس ماشطه بحث شده است؛ ولی در این کتاب با طرح عنوان تزئین، ابتدا اصل استحباب تزئین ثابت، سپس محرمات آن به طور کامل بیان و بررسی شده است.

د) محرمات روابط میان فردی: این گروه شامل عناوینی است که به حوزه عام روابط اجتماعی میان انسان‌ها مربوط می‌شوند؛ البته برخی از عناوین روابط میان فردی در حیظه خاصی مانند سیاست و اقتصاد مطرح هستند که این عناوین ذیل باب فقهی مربوط به خود مطرح می‌شوند. در اینجا فقط از عناوینی بحث می‌شود که در همه حوزه‌های اجتماعی کاربرد دارند. عناوین این بخش عبارت‌اند از: سب مؤمن، نیمه، نیاچه، تشبه به جنس مخالف، تشبیب، قیادت، غیبت و کذب.

ه) محرمات سیاست: در این گروه، عناوینی مطرح شده است که به محرمات روابط مکلف با سلاطین جور مربوط می‌شود و عبارت‌اند از: قبول ولایت سلطان جور، معونه الظالمین، معامله جوائز سلطان جور و معامله خراجیات سلطان جور.

و) محرمات ورزش و بازی: در این گروه عناوین مربوط به بازی و سرگرمی مطرح می‌شود که عبارت‌اند از: لهو و لعب و قمار.

ز) محرمات روابط اداری: در این گروه عناوین حرام مربوط به روابط اداری مطرح می‌شود که عبارت‌اند از: رشوه، اختلاس، رانت خواری و پورسانت. در مکاسب محرمة متداول از میان عناوین این گروه فقط رشوه مطرح شده و دیگر عناوین از ابداعات این کتاب است.

۳. در هریک از عناوین پس از بررسی ادله و استنتاج حکم، فصلی برای فروعات آن عنوان، در نظر گرفته شده است. اهمیت این بخش از آن روست که در موارد بسیاری، فروعات شامل مسائلی جدید و مورد ابتلایی هستند که در سایر کتاب‌های رایج فقهی مطرح نشده‌اند.

۴. شیوه نگارش تقریرات بدین شکل است:

پیش از بررسی ادله هریک از عناوین، نخست مفهوم‌شناسی و پیشینه فقهی و فرافقهی آن عنوان مطرح شده است تا موضوع شناسانده و محدوده بحث مشخص شود؛ سپس ادله را نقل کرده و در گام اول، هریک از ادله بررسی سندی و دلالی شده‌اند. در پایان هر قسمت، جمع‌بندی کلی و بیان نظر مختار (دیدگاه استاد آیت‌الله اعرافی) آمده است. فروعات عنوان به همان شیوه کلی (مفهوم‌شناسی، بیان پیشینه فقهی و فرافقهی، بیان ادله، بررسی سندی و دلالی ادله و جمع‌بندی کلی) آمده است.

مجلد پیش رو، جلد چهاردهم از کتاب مکاسب محرمة است و در دو بخش با عنوان محرمات تجارت و محرمات اداری تقریر شده است. بخش اول شامل سه فصل تطفیف، غش و نجش و بخش دوم شامل دو فصل رشوه و اختلاس است.

فصل اول و دوم بخش اول را حجت الاسلام جواد ابراهیمی و فصل سوم آن را حجت الاسلام احمد شهامت و بخش دوم را حجت الاسلام علی بخشی با نظارت حجت الاسلام احمد عابدین زاده تقریر کرده‌اند. شایان ذکر است که



نظارت علمی و راهنمایی استاد آیت‌الله اعرافی در تقریر همه مجلدات چراغ  
راه ما بوده است.

از همه عزیزانی که در فراهم آمدن این اثر ما را یاری کردند، تشکر می‌کنیم:  
استاد محترم آیت‌الله اعرافی (دام‌ظله)، همکارانمان در گروه تقریر به‌ویژه  
حجج‌الاسلام جواد ابراهیمی، علی بخشی و احمد شهاقت؛ حجت‌الاسلام  
احمد عابدین زاده (ناظر پروژه)؛ عباس علی مردی و احمد رضانی (ویراستار)،  
حمید بهرامی (صفحه‌آرا) و دیگر همکارانمان در مؤسسه اشراق و عرفان به‌ویژه  
حجت‌الاسلام صمد سعیدی و حجت‌الاسلام سید نقی موسوی.

گروه تقریرات فقهی مؤسسه اشراق و عرفان